

városok' szabadsága, és úgy szűlván, tulajdon körökben mozoghatása szükség nélkül megszoríthatnék, más részről pedig a' dicasteriumok tömérdek 's pedig nagy részt szükségtelen munkától menekednének.

Ennyi legyen ez uttal mondván a' városok' kapcsolatáról a' kormány nyál; a' bennök létező különtestületeket tán majd máskor veendjük fontolatra.

Fabriczy Sámuel.

É l e t r a j s o k.

(Folytatás)

3) Katona József.

Érzékenyen nyulok tollhoz. Egy már hegedő barát sziv' sebeit kell fölvakarnom, midőn néhai Katona József-ről nemcsak több év alatt volt kedves hivatalbeli társamról, hanem szíves barátomról is, írok; de a' Társalkodó' f. évi 34dik számában, Erdélyi ur által a' kecskeméti főszerzővel együtt e' részben, legillőbb kötelességem megszólalni hamvai fölött.

Katona József született Kecskeméten 1792ki őszutó (nov.) 11kén most is élő 's már 72 éves idős Katona József, és szinte élő 's 72 éves Borbok Ilona tisztos szülékül. Hat éves korában kezdvén el a' tanulást, itt helyben tanult 4 évig a' kath. részű elemi osztályokban. Édesatyja észrevevén, már gyengekorban is kitetsző szép lelki tehetségeit, ámbár csekély vagyonnal bíró, de szorgalmas 's értelmes takácsmester, veritékével szerzendő vagyonát is e' szép reményű fija' jól kitaníttatására áldozni előleg elszámván, 10 éves korában Pestre vitte-föl, 's ott végzé el 4 év alatt a' 4 évű grammatikai osztályokat. Onnan haza jövé, a' helybeli kegyes-szerzetbeli atyáknál két év alatt gyakorl'a a' tisztos tanulmányokat; 16dik évében Szegedre ment hallgatni a' logikát 's a' t; 17ikben visszament Pestre 's itt végzte azután el az egész főiskolai pályát. 1813dik éven kezdve 3 évig többnyire a' törvény' gyakorlati részeiben forgott 's 1816ban az ügyvédi esküt letette. 1820ban „Bánk bán“ című szindarabját a' kecskeméti na Tanácsnak ajánlván elküldötte, midőn a' tisztelt Tanács, szíves' hajlama' kijelentéseül, nemcsak tisztelet-díjjal jutalmazá meg, hanem ugyanazon évben tisztujrás tartatván, a' helyben gyakorlott uradalmi és városi tisztü alügyész hivatalra is (midőn én főügyésze lettem) kinevezte. Ezen, az emberiség' érzését oly kemény próbára tevő, polgári pályán kezdém őt 's belső jellemét közelebből megismerri, és soha többé el nem feledni. 1826ki tisztü-változáskor pedig tisztü főügyészsé lön.

Érzéssel említem, hogy 1830ki tavaszlő 16kán, midőn épen a' főbenjáró törvényszék tartatnék, 's ő mint főügyész a' legerhesebb munkák közt forgódnék, ebéd' végével, magát kiszellőztetni egy mulatóhelyre ment, 's onnan egy barátjával délutáni öt óratájon, munkái' folytatására vidorsággal beindult, a' bejárás' küszöbére lépven, eljajdul, 's vele ment barátját kézen ragadva lerogyik 's gutaütésben rögtön kiadja szép lelkét!! Ez volt földi élete a' Párkákra nézve; született, élt, és 38 éves korában mint nőtelen megholt. A' mi pedig erkölcsi életét illeti: viselete, valamint társalkodása 's barátsága, minden fész nélküli, egyenes és természeti — a' kevélységnek, pöffeszkedésnek 's bízelgésnek majd ellenképe, sokat beszélni épen nem szeretett, hanem beszéde 's valamely tárgyiránti nyilatkozása, élénk, szabatos rövidségű (laconicus) elannjira, hogy e' szokásán szinte szenvedélyesnek látszaték. Agg szüléit 's testvérit teljes mértékben kímélte, tisztelte és szerette; 's édes atyja' előadása szerint, míg tanuló volt, az iskolai szünetek' idején

atyja' máhelyében majd folyvást dolgozott; tanulása végett szükséges költségekre nézve szüléit e' részben is valamennyire kímélendő, ön ágyi ruháit mind maga szötte, a' fehér vászon-szöveteken Pesten látott szép formákat kithon rajzolatba és bordába is szerkeszté. Hivatalba lépte óta pedig, már tudomra is minden megtakaríthatott keresményét szüléi' terheinek lerovására 's testvérei' segítésükre fordította. Hivatala' folytatásában szorgalmas; sem lágy, sem kegyetlen. A' szerencsétlen kárvallottak' sorsát valóban érezvén is, nem támaszkodott hidegen arra, hogy csak azon próbákat szedje össze, mellyeket azok elő tudtak adni, hanem a' gonoszság' körülményei között, egész iparral maga is törekedett a' minden oldalú 's lehető felvilágosításon: azonban, a' csupa gyanúból eredt kegyetlen vallatásokat soha sem gyakorlotta, mert mélyen érezte, hogy a' rab is ember. —

Mi végre szellemi életét illeti: 1803tól 1820ig folyvást Pesten lakván, a' nemzeti könyvtárban buvárkodott és a' mint nemcsak munkái, hanem édesatyja' kezei közt fennmaradt, számos, de csak diribdarab jegyzékei mutatják, többnyire a' régi történetek' nyomozgatásiban 's világoztatásiban munkálkodott; azon időszakban, midőn a' serdülő magyar színész társaság, Pestmegye' pártolatása 's boldogult felsőpecenzi és fegyverneki Vida László' felügyelése alatt Pesten a' Hacker-teremben adta mutatványt, mintegy 4 hónapig rendező is volt; de a' színészséget, ámbár erre a' tiszteltur sürgette, föl nem vállalta. A' játékszini koszorúban, mely Budapesten 1831ban adott-kí Könyves Máté szinte kecskeméti születésű által, a' játékszini könyvtárban ezek fordulnak elő: „Aubigne Clementia“, fordította Katona J.; „Bánk bán“ szerzette Katona J.; „Mikor pattan, nem hittem volna“, ford. Katona J. (ámbár értő azt is tudjuk, hogy illy című darabot Kiszalady Károly is szerzett); „Montbelli grófok“, ford. Katona József.; „Üstökös csillag“ ford. Katona J.; „Medve Albertnek sem szerzője, sem fordítója nincs ugyan kitéve, de bizonyosan tudom, hogy ezt is Katona József. fordította: tudom azt is, hogy 1812 vagy 13 táján itt Kecskeméten, az akkor itt mulatott magyar színész-társaság által játszatott el egy eredeti vig darabját a' „Farsangi utazást“ öt felvonásban, de ennek most semmi nyomába nem akadhaték; valamint édesatyja állítja azt is, hogy volt egészen kész szindarabja e' cím alatt: „Rózsa, vagy a' tapasztalatlan légy a' pókok között“, de hova lehetett, nem tudja; egyszersmind előadja azt, hogy három szindarabot, u m: „Monostori Veronka“, vagy harc a' két ellenkező igaz ügyért“, nemzeti vitézi szomorujáték 5 felvonásban (Alpár vár' pusztulásáról); továbbá „Jerusalem' pusztulása“, eredeti vitézi játék 5 felvonásban (Flavius Josephus akkoron volt galilaeai igazgató' r'gtalált írásból); végre, „Ziska, a' Calice a' taboritók' vezére“, eredeti nézőjáték 4 felvonásban, a' kinyomtatásra lehető használat végett, általadta Trattner-Károlyi uraknak, ezek pedig Döbrentei Gábor urnak, 's azóta ott hevernek; most pedig kezében van egy egészen kidolgozott kéziratban levő darab e' cím alatt: „A' borzasztó torony, vagy is a' gonosz talált gyermek“, eredeti nézőjáték 5 felvonásban, mellyről ugyan a' följebb említett játékszini-könyvtárban van említés, de szerzője nem levén kitéve, e' kezint nyilvános, hogy az Katona József' eredeti munkája; de többen bizonyosnak lenni állítják azt is, hogy „Hedervári Czeczília“, valamint a' „Lucza Széke“ című szindarabokat is szinte Katona József szerzé. Ezeket felül hagyott még maga után a' boldogult egy kéziratot illy cím alatt: „Szabados Kecskemét, alsó Magyarország' első mezővárosa' története“, mellyben még a' Jazyges Metanastákon 's így Krisztus' születése után a' 80ik éven

kezdve az e' környéken uralkodott, és Kecskemét vagy Partiscum táján porósitott nemzetek' változásai, szép olvasottságra mutató ill. sztéssel, egész a' Magyarok' bejövételéig előadja. E' munkát (melly meglehet, hogy sajtó alá a' szerző által még egészen kisimítva sem volt) édes-anya 1834b. Trattner-Károlyi urak által kinyomatta. Ezen munka' tovább-viteléről semmi jegyzékei sem levén, ugy hiszem, hogy ez legutolsó dolgozata volt; minden esetre fájlalhatni, hogy őt ebben a' halál féliben szakasztá! Rövid életideje alatt, egyszersmind hivatalos foglalatosságai's terhes körülményei közt tehát ennyit munkálkodott ezen derék férfin. Áldottak legyenek hamvai!! —

Ezek után egy gondolat fogta el keblem', mellynek nyilvánítását meg nem állhatom. Ha a' szegény szülék elhalnak, 's gyöngye neveletlen árvákat hagynak magok után, habár a' szülék legérdemtelenebb emberek valának is, árvákra van közönséges figyelem, gond, sőt segély is: hátha egy derék, munkás, 's a' testi haszonkeresés, vagy fukar élelemgyűjtés helyett, hazája' nyelve' díszítésére, műveltség-terjesztésre majd minden idejét feláldozott, ifju, mielőtt közzjóra célzó munkáinak illő hasznát vehetné, idő előtt elhal; elaggott 's vagyonszájokat az ő kiműveltetésére föláldozott szülékét, mint utolsó gyermekeket, valósággal 's tetteleg árván hagyja, ezekre senkinek se legyen é gondja? gyamoluktól megfosztatva 's inség közt nyomorgva, hallják, vagy olvassák, hogy derék fjak' munkáját mások használják jutalom-szindarabul? Ezek igen zordon érzelmek, szívdaló képzelgések — ezeket abban hagyom — hisz már testesült 's alakult a' magyarnak is egy derék tudós társasága, melly a' hasznos írók' országos gyámságát vízsi; testesült magyar nemzet színház-igazgatóság, melly a' jó szindarabokat jutalmazza —: talán vagy egyik, vagy másik, a' korán elhunyt derék férfinak munkáit figyelembe veendő 's azokat érdemteljeseknek 's használatraméltóknak találván, vagy egy vagy más uton, az elhunyt jó fiu' árváit, ugyanint annak elaggott szülékét, tetteleg is megvigasztalandja *)!! Vajha érzékeny fölészálalásom ne hangzanék el a' pusztában!!! Kecskeméten tavaszutó' 16kán 1840.

Csányi.

Felelet M* . . . V* . . . orvostanár' észrevételeire.

Magócsy ur' ábrándozásinak szüleményit a' Társalkodó f. é. 38dik száma alatt olvastuk. Kirohanási a' Hasonszenv és személyem ellen a' régick, már elavultak, 's valóban a' legnyomorúbbak, mellyek valaha e' tárgyban közre bocsátattak. Lássuk egyenkint öncsalódásit: 1) vádol, hogy értekezésem' czímjében kitűzött tárgyamtul egészen eltértem, nem azt mutatván meg előadásom' folytatában: „melly a' Hasonszenv természeti gyógytörvénye; hanem mint valék a' Homoeopathia' üldözője, mint levék ennek pártolója, milly viszonyban állnak a' mai orvosok 's a' t.; végre pedig, hogy tulajdon szavaim' dacára, majd csaknem (tehát még sem egészen) személyes

sértésekre vetemülök.“ Hogyan juthatott észébe Magócsy úrnak engemet ollyasra kötelezni, mit, mint maga címéri, sehol sem említék? vagy talán értekezésem' czímjében találja meztégit? erre azt válaszolhatom, hogy ennek értelmét helytelenül magyarázta. minthogy én a' Hasonszenvről, mint természeti gyógytörvényről, általában értekeztem, a' gyógytörvényt pedig különösen sehol sem neveztem. Miután pedig Magócsy ur' élő bizonyítványok által (mellyek egy tapasztalásbeli tudományban legfőbb értékek), millyeket értekezésemben a' Hasonszenvről előszámlálni ügyekeztem, ennek valóságáról meggyőződni nem akar, mit remélhetnék e' szerint, ha ezek helyett észképi (theoretikai) adatokat terjesztettem volna elibe? e' nemű fáradozsim után is végre csak az énytelenítettém Magócsy urra nézve mondani; oleum et operam perdidit. — Nyilván kijelenti 2) az észrevevő ur: „nem vagyok egy részleges orvosi theoria' üldözője, sőt mindegyiknek tapasztalás és józan észszel összehangzó tanítását kimeríteni, és az orvosi tudomány' alaprendszabályihoz alkalmazni, 's ezen ügyeked által szerzett ismereteket az emberiség' javára gyakorolni — fáradozsim' fő czélja; hanem ugyanezért ellene vagyok a' részleges theoriák' (mellyek bármely nevet viseljenek, mindig egyoldalúak, félsegek valának 's lesznek) tulságos felhasználásának, 's ugyanazért kötelességemnek tartom, nemcsak észrevételimet előadni.“ — Ennyi szótömegből végre is az sül ki, hogy Magócsy ur eclecticus, azaz: sem hideg sem meleg, vagy is ma allopatha, holnap brownianista, azután ha akarja homoeopatha, ha akarja hydropatha, és e' szerint minden egy személyben. Valóban czifra kis quodlibet! Mielőtt azonban ezen kijelentésire kárhóztató ítéletet hoznánk, lássuk, mint felel meg tovább feladott kötelességinek. 3ik észrevételében, a' mennyiségről és mineműségről előadott szavaimat igen természetellenieknek nevezi 's utóbb azt véli: a' hol nagy a' mennyiség, ugyanolly nagy ott a' mineműség! Halatlan csalódás, melly szerint ha nagy a' test, nagy a' lélek; ha sok az orvos, soka a' vevő 's t. e. f.; mondhatom szép argumentatio, kritikus ur, a' természet e'beli törvényihez ugy látszik keveset ért, mert másként tudná azt, hogy a' kicsiny sőt beteg testben is gyakran nagyobb az ész, mint sok oriásnál és ép testűeknél; a' gyenge asszonyi nemnél gyakran nagyobb a' férfiu bátorság, mint sok góliáthnál, vagy talán elvétette ez esetekben a' természet judiciumát? De továbbá, miért osztják fel a' pathologusok a' betegségeket erőbeliekre és anyagiakra? nemde azért hogy megmutassák, mennyire túlhaladja sok betegségben az erőbeli hataiom az anyagi bántalmat. Ugyanennyi é ezeknél a' quantum mint a' quale? — Hibáztatja 4) az észrevevő ur azon álitásomat, melly szerint valamely testnek, egyedül beltulajdonságira nézve engedtem munkálkodást 's azt kérdi, hol marad az actio mechanica? Ha Magócsy ur az actio mechanica alatt a' seborvosi műtéteket érti, melly szinte a' gyógyszer tudománynak egyik ágazata, ekkor tökéletes igazságot adok neki; ha mindazáltal az actio mechanicát a' gyógyszerek' belső műveleteikre terjeszi, ekkor neki ellenmondani vagyok énytelen. Tekintsük csak a' minden okoskodó elmét fenhaladó emberi életet, mellynek léte egyedül a' szemünkbe tűnő jelenségekbeli tudatik, — melly semmiféle tárgygyal össze sem hasonlítható, melly valami különös, előtünk elrejtett életerő által lelkesítették 's fen tartatik, — melly már magában, mint gyarló test, gyakran a' nélkül hogy az ember észre vegye, vagy okát adni tudja, betegségeket szül; illy titkos műhelyben akar Magócsy ur mechanice munkálkodni? Igen jól tudom utasítás nélkül is, hogy ha valaki egy pár lat vagy font nyers

*) Ez talán legészértebben úgy történhetnék meg, ha a' m. tud. Társaság egyik v. másik tagja által ld. Katona' nyomtatásra méltó munkáit összeszedetné 's saját költségén csinált párukt legnagyobbat takarekossággal, hogy olvasottsága miatt annál többen szerzhessék meg, egy kötetben kiadatná 's levonván a' kiadási költségeket legalább a' tiszta haszon' egy részét az élő szüléknek adatni kegyes volna; a' pesti magyar színház igazgatóság pedig legalább egyszer játszandatón mindenik darabja' tiszta jövedelmének felét. Igy mind a' két intézet' jövedelme' esonokulása nélkül eszközölhetnék a' segedelem.